

Kinga Witczak-Błoszyk

(Poznań)

DZIECIOBÓJSTWO – NIEWINNA OFIARA, UPRIZYWILEJOWANY SPRAWCA – PRZEGLĄD PIŚMIENNICTWA

Infanticide - an innocent victim, privilege perpetrator –literature revive

Streszczenie:

Życie zajmuje naczelną rolę w hierarchii wszelkich dóbr człowieka. Problematyka prawnokarnej ochrony życia ludzkiego skłania do nieustannej refleksji, zarówno socjologów, filozofów, teologów, czy też specjalistów sądownictwa. Pozbawienie człowieka najbardziej cennej wartości, jaką pozostaje życie, zawsze wywołuje wyjątkowo silne, negatywne emocje, które są szczególnie wzmożone, gdy ofiarą zabójstwa jest noworodek, a sprawcą czynu matka dziecka. Dzieciobójstwo jest jednym z tych przestępstw, którego ocena na przestrzeni wieków przeszła wielką ewolucję od czynu akceptowanego jako kontrola liczby urodzeń w danej grupie społecznej oraz jej zdrowia, przez działanie zarezerwowane dla rodziców dziecka, a następnie poprzez zachowanie szczególnie haniebne, popełnione na niewinnej i bezbronnej osobie, aż do jednego z typów zabójstw lub zabójstwa typu uprzywilejowanego, gdy jest popełnione w okresie porodu i pod wpływem czynników wpływających na jego przebieg. Wraz z rozwojem cywilizacji zmieniały się również przepisy prawne stanowiące kary dla dopuszczających się przestępstwa dzieciobójstwa.

Słowa kluczowe: dzieciobójstwo, prawodawstwo.

Summary:

The life is taking the principal place in the hierarchy of all human welfares. Issues he the legal-criminal protection of the human life to ceaseless including to reflection, both of sociologists, philosophers, theologians, or theses of specialists of the judiciary. Depriving the man of the most valuable value a life remains which, always triggers exceptionally strong, negative emotions which peculiarly are heightened, when a newborn baby is a victim of the manslaughter, and with perpetrator of the act mother of the child. The infanticide is one of these crimes which the evaluation over the centuries passed great evolution of the health from the act accepted as the control of the birth rate in a given social group and for her, through action reserved for parents of the child, and then by keeping particularly disgraceful, committed on the innocent and defenceless person, all the way to one of types of manslaughters or the manslaughter of the privileged type, when is committed in the period of the childbirth and under the influence of factors influencing his course. Along with the development of the civilization provisions of law constituting penalties also changed for committing the offence of the infanticide.

Key words: infanticide, legislation.

Wstęp:

Życie uważane jest współcześnie za najcenniejszą wartość i fundamentalne prawo człowieka, będące podstawą kultury chrześcijańskiej i główną zasadą funkcjonowania społeczeństw. Dlatego każde zabójstwo traktowane jest jako złamanie pierwszorzędnej normy współżycia społecznego, jest czynem powszechnie uważanym za naganny, nieakceptowalny i piętnowany. W ten sposób targnięcie się na życie bliźniego pojmowane jest w przez prawo we wszystkich cywilizowanych państwach, które przewidują w swym Wymiarze Sprawiedliwości najcięższe kary dla sprawców tych działań.¹ Dla socjologów i kryminologów zabójstwo stanowi przedmiot wielu badań, będąc jednym z najbardziej interesujących zjawisk społeczno-kryminologicznych. Choć zjawisko to było znane od początków ludzkości i stanowiło przedmiot refleksji myślicieli już w czasach biblijnych, to współczesna kryminologia nadal nie potrafi jednoznacznie odpowiedzieć na pytanie jakie są wykładniki prowadzące do dokonania zbrodni zabójstwa drugiego człowieka.² Szczególnie postrzegane jest ponad to zabójstwo osoby bezbronnej, niemającej szans na jakikolwiek sprzeciw, której odbiera się prawo do życia już na jego początku, wkrótce po narodzeniu. Przez wielu uważane nie tylko za okrutne przestępstwo, ale wręcz za barbarzyństwo. Zbrodnia dzieciobójstwa, z jednej strony zasługująca na największe potępienie, wzbudzająca ogólne oburzenie i gniew. Z drugiej strony jest szczególnie traktowana w prawie karnym, przewidując dla sprawcy zdecydowanie niższą karę niż dla winnego zwykłej zbrodni zabójstwa.³ Wyróżnia się dwa rodzaje dzieciobójstwa: czynne oznaczające wszystkie czynności dokonane przez matkę, mające na celu zabicie noworodka; bierne, kiedy świadomie matka nie udzieli dziecku niezbędnej pomocy dla utrzymania go przy życiu w następstwie czego dziecko umiera.⁴

Celem niniejszej pracy jest przedstawienie ewolucji zjawiska dzieciobójstwa na przestrzeni historii rozwoju społeczeństw oraz prawodawstwo polskie dotyczące przestępstwa dzieciobójstwa.

Dzieciobójstwo na przestrzeni dziejów.

Dzieciobójstwo jest jednym z tych przestępstw, którego ocena na przestrzeni wieków przeszła wielką ewolucję od czynu akceptowanego jako kontrola liczby urodzeń w danej grupie społecznej

¹ F. Bolechała, M. Strona, T. Konopka, *Modus operandi niepoczytalnych sprawców w zabójstwach Wielokrotnych*, ARCH. MED. SĄD. KRYMINOL., 2010, LX, str. 207-215.

² E. Gałka, *Typologia sprawców zabójstw*, Wrocławskie Studia Erazmiańskie, Zeszyty Studenckie, 2011, str.63-74

³ B. Świątek, *Prawo Medyczne. Dzieciobójstwo*, Katedra medycyny Sądowej A.M. we Wrocławiu, Zakład Prawa Medycznego, str. 2-4.

⁴ *Ibidem*, str. 21-23.

oraz jej zdrowia, przez działanie zarezerwowane dla rodziców dziecka, a następnie poprzez zachowanie szczególnie haniebne, popełnione na niewinnej i bezbronnej osobie, aż do jednego z typów zabójstw lub zabójstwa typu uprzywilejowanego, gdy jest popełnione w okresie porodu i pod wpływem czynników wpływających na jego przebieg.⁵

Wśród ludzi prowadzących koczowniczy tryb życia, ściśle związanych z naturą, uzależniających wszelkie działania od jej kaprysów, tak jak np. u Eskimosów. Kobiety stosowały praktyki uśmiercania młodszych dzieci celem wzmocnienia zabezpieczenia na przyszłość dzieci starszych, zwiększenia ich szans na życie i lepsze zdrowie, sytuacji pogorszenia warunków bytowania, ze względu na niesprzyjani klimat i załamania pogody.⁶

W starożytności dzieci stanowiły własność rodziców, dlatego mieli oni względem nich prawo do decydowania o ich życiu lub śmierci (*ius vitae ac necis*) było to szeroko akceptowane społecznie, przy czym decyzja taka była podejmowana zanim symbolicznie przyjęto potomka do rodziny i wspólnoty. W niektórych starogermańskich prawach uznanie dziecka za prawomocnego członka wspólnoty następowało w momencie nadania mu imienia, co miało miejsce zazwyczaj po kilku dniach od porodu. Zaś w czasach najdawniejszych gestem oznaczającym akceptację i nadanie prawa do życia było np. podniesienie dziecka przez ojca lub jego nakarmienie przez matkę. Na przykład w prawie Fryzów, matka dziecka mogła je bezkarnie zabić zaraz po narodzeniu, przed pierwszym przystawieniem do piersi.⁷

W Japonii akceptowane przez większość społeczeństwa było zabijanie noworodków zdeformowanych, które zwane były *mobikami*. Sytuacja taka nie zmieniła się do czasu aż Zachód nie uzyskał wpływu na prawodawstwo japońskie.⁸ W starożytnym Rzymie gdzie obowiązywało *Prawo XII tablic*, dziecko urodzone z wadami rozwojowymi mogło bez problemu zostać uśmiercone po uzyskaniu potwierdzenia pięciu obywateli rzymskich, którzy stwierdzali urodzenie „potworka”. Nawet wielcy filozofowie Platon i Arystoteles zgadzali się na zabijanie noworodków, zwłaszcza tych słabych i chorych.⁹ Dzieciobójstwo mogło mieć także charakter religijny, jak na przykład w Kartaginie czy we Fenicji, gdzie prawo życia i śmierci przejęli kapłani, którzy składali z dzieci ofiary bogom.¹⁰

Dopiero wpływ chrześcijaństwa zaczął zmieniać pogląd na dzieciobójstwo nazywając je zbrodnią. Karano przede wszystkim za zabicie dopiero co narodzonego i nieochrzczonego dziecka. Ponieważ według wierzeń tej religii dziecko takie miało zamkniętą drogę do Królestwa Niebieskiego, gdyż nie zostało wcześniej przyjęte do wspólnoty poprzez polanie wodą święconą i namaszczenie olejami

⁵ V. Grudzień, *Dzieciobójstwo. Zarys historii stosowania kar*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach 2012, str. 3

⁶ M. Pomarańska, *Zbrodnie z bezradności*, Warszawa 2004, nr 2/31, www.niebieskalinia.pl, data wejścia: 20.02.2014 r.

⁷ E. Borkowska-Bagieńska, B. Lesiński, *Historia prawa sądowego*, Poznań 1995, s. 66.

⁸ A. Księżopolska-Breś, *Odpowiedzialność karna za dzieciobójstwo w prawie polskim.*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2010, str. 12.

⁹ J.Brzezińska, *Dzieciobójstwo, aspekty prawne i etyczne.*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, str. 15-16.

¹⁰ V. Grudzień, *Dzieciobójstwo. Zarys historii stosowania kar*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach 2012, str. 5-6.

świętymi. Wymierzano więc bardzo surowe i okrutne kary polegające na spaleniu czy pogrzebaniu żywcem.

Inna okrutną karą było utopienie, które uznawano za śmierć hańbiącą. Matkę która zabiła swojego noworodka, topiono w worku razem z psem i małpą, a w razie braku małpy wraz z kotem, kogutem i węzem. Jeśli w danej miejscowości brakowało wody, wtedy prawo dopuszczało stracenie przez ścięcie głowy, ale często przed tym obcinano również ręce. Gdy w jednej miejscowości zaobserwowano częstą powtarzalność dzieciobójstw, celem odstraszenia innych, skazaną rozszarpywano gorącymi kleszczami.¹¹

Z drugiej jednak strony dekalog zabraniał i potępiał też współżycie pozamałżeńskie, a tym samym poczęte w jego wyniku nieślubne dzieci. Naznaczana była zarówno matka, jak i samo dziecko, które miało mniejsze prawa niż dzieci będące owocem dwojga małżonków. Z tego powodu uśmiercano nieślubne dzieci by uniknąć wykluczenia społecznego. W Oświeceniu wielu wybitnych myślicieli i prawników zaczęło domagać się złagodzenia kar za dzieciobójstwo uważając wcześniejsze prawo za niesprawiedliwe dla matki i dziecka. W rezultacie tych nacisków od XIX wieku wszystkie niemal ustawodawstwa traktowały dzieciobójstwo jako uprzywilejowany typ zabójstwa.¹²

W XX w. do zabijania nowo narodzonych dzieci przyczyniały się również względy polityczne, czego przykładem były nazistowskie Niemcy czy komunistyczne Chiny. W najludniejszym kraju świata względy ekonomiczne i demograficzne doprowadziły do wprowadzenia zakazu posiadania więcej niż jednego dziecka (na urodzenie dziecka kobieta musi otrzymać pozwolenie). W tej kulturze posiadanie syna jest dużo bardziej cenne, ze względu na fakt, iż to na nim ciąży obowiązek zapewnienia rodzicom bezpiecznej starości. Dlatego nowo narodzone dziewczynki bywają porzucane lub uśmiercane. Częstym zjawiskiem jest również terminacja nawet późnej ciąży. Mimo iż lekarze mają obowiązek nie ujawniać płci dziecka przed jego narodzeniem, to przyszli rodzice widzą często po jego zachowaniu lub pojawieniu się różowego ołówka na biurku, czego mogą się spodziewać.¹³

Polskie prawodawstwo, a przestępstwo dzieciobójstwa

W czasach rozbiorów za zabicie dziecka w okresie porodu i połogu przewidziana była łagodniejsza kara. Spowodowane było to faktem, że za przestępstwo uprzywilejowane było uznawane dokonanie mordu na dziecku nieślubnym, będącym dyshonorem dla matki i całej rodziny. Dlatego z

¹¹ J. Heitzman, *Dzieciobójstwo czy zabójstwo? Studium przypadku 5-krotnego zabójstwa własnych dzieci – poszukiwanie psychopatologii.*, Psychiatria Polska 2013, tom XLVII, numer 3, str. 541–558.

¹² V. Grudzień, *Dzieciobójstwo. Zarys historii stosowania kar*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach 2012, str. 17-18.

¹³ O. Grzeleńska, *Mama dookoła świata*, Wydanie I, Warszawa 2012, str. 41-77.

łagodniejszego wymiaru kary korzystała zarówno matka jak i rodzina zamordowanego dziecka. Stworzony i spisany w okresie międzywojennym nowoczesny Kodeks Karny wymazała zdanie mówiące o łagodniejszym karaniu sprawców zabójstw dzieci ze stosunków przedmażeńskich. Nie miało to jednak wpływu na spadek przestępczości wymierzonej w kierunku dzieci. Wprost przeciwnie kryzys gospodarczy panujący w Polsce, znikoma edukacja seksualna oraz brak najniższego zaplecza socjalnego spowodowały gwałtowny wzrost wskaźnika dzieciobójstw.¹⁴

W prasie można znaleźć wiele artykułów dotyczących dzieciobójstwa. Jednak najwięcej uwagi poświęcano sprawom, szczególnie okrutnym i drastycznym. „W październiku 1935 roku niejaka Zofia Stefaniak *„porzuciła swoją dwunastodniową córeczkę w środku lasu pod Kórnikiem. I to nie było gdzie, ale na wielkim mrowisku”*. Martwe i okropnie pogryzione dziecko odnaleźli po dłuższym czasie miejscowi chłopci. Matka została aresztowana, ale dopiero w marcu kolejnego roku. Do tego czasu skutecznie się ukrywała. Kiedy już zakuto ją w kajdanki, zaczęła tłumaczyć, że *nie zdawała sobie sprawy z tego co czyni.*”¹⁵

H. Makarewicz podaje, że w 1924 roku policja wykryła aż 1117 zabójstw noworodków, co stanowiło poważny problem społeczny, wymagający szczegółowego omówienia tej kwestii od strony prawnej.¹⁶ Dlatego powołując się na istnienie w medycynie ginekologicznej i położniczej tak zwanego szoku poporodowego w nowym Kodeksie Karnym uchwalonym w 1932 roku znalazł się artykuł 226, mówiący o tym, że: Matka, która zabija dziecko w okresie porodu pod wpływem jego przebiegu, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5. Korzystały na tym wszystkie matki, które zabiły swoje dzieci w czasie porodu, a przepis ten respektowany przez sądownictwo, powodował, że nie skupiano się szczegółowo na innych przyczynach zbrodni.¹⁷

Po zakończeniu II wojny światowej liczba dzieciobójstw systematycznie malała, dzięki poprawie sytuacji ekonomicznej rodzin oraz rozwojowi edukacji i wsparcia państwa dla matek samotnie wychowujących dzieci. Kolejnym sposobem mającym przyczynić się do zmniejszenia liczby niechcianych i nieplanowanych poczęć była legalizacja aborcji W 1956 roku. Okazało się jednak, że nie miało to znaczącego wpływu na zmniejszenie liczby dzieciobójstw.

W 1994 roku Komisja ds. Reformy Prawa Karnego przedstawiła projekt nowego kodeksu: „Matka, która zabija noworodka pod wpływem silnego przeżycia związanego z przebiegiem porodu, znacznym zniekształceniem dziecka lub ze szczególnie trudną sytuacją osobistą, podlega karze pozbawienia

¹⁴ J.Brzezińska, Dzieciobójstwo, aspekty prawne i etyczne., Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, str. 16

¹⁵ Fragment książki K. Janicki, *Upadłe Damy II Rzeczypospolitej, Prawdziwe historie.*, Wydawnictwo Znak, Kraków 2013, <http://ciekawostkihistoryczne.pl/2013/11/22/niemowle-w-slwojce-dzieciobojstwo-w-przedwojennej-polsce/2/#ixzz2sRH6mgi2> ,data wejścia: 17.01.2014 r.

¹⁶ M. Pomarańska, Zbrodnie z bezradności, Warszawa 2004, nr 2/31, www.niebieskalinia.pl, data wejścia: 20.02.2014 r.

¹⁷ J.Brzezińska, Dzieciobójstwo, aspekty prawne i etyczne., Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, str. 17-18.

wolności od 3 miesięcy do lat 5.”¹⁸ Treść propozycji weszła w życie w 1997 roku, pod artykułem 149. Wpływ na taki zapis mógł mieć obowiązujący w tym czasie zakaz aborcji, co zdaniem ustawodawcy rozszerzało możliwości zastosowania tego przepisu do wielu przypadków.¹⁹ Takie sformułowanie odbiło się sprzeciwem społeczeństwa i krytyką specjalistów do spraw sądownictwa, prawa i medyków sądowych, których opinia została pominięta przy tworzeniu danego artykułu. Efektem szerokich nacisków była nowelizacja kodeksu karnego i powrót do uregulowań z 1932 i 1969 roku, już dwa lata później i obowiązuje do dnia dzisiejszego.²⁰

Prawodawstwo europejskie, a przestępstwo dzieciobójstwa

Najsurowiej traktuje przestępstwo dzieciobójstwa francuski kodeks karny, który uznaje zabójstwo naturalnego potomka jako typ kwalifikowany zabójstwa, zagrożony karą dożywotniego pozbawienia wolności, także m.in. niemiecki, turecki oraz węgierski kodeks karny nie traktują przestępstwa dzieciobójstwa jako wyodrębnionej kategorii czynu, czyli *sui generis*, ale do ich kwalifikacji mają zastosowanie przepisy dotyczące zabójstwa.²¹

W Wielkiej Brytanii od 1938 r. został wydany akt o dzieciobójstwie, na podstawie którego za dzieciobójstwo uznaje się umyślne zabicie dziecka poniżej dwunastego miesiąca życia przez kobietę, której równowaga psychiczna została zachwiana przez poród lub pod wpływem laktacji. Dzieciobójstwo jest tu karane jak zabójstwo dziecka. Podobna regulacja jest zawarta w art. 245 kodeksu karnego Malty z 1854 r. – sankcją za taki czyn jest kara pozbawienia wolności do dwudziestu lat.

Włoski kodeks karny w art. 578 § 1, uznaje, za czyn podlegający karze pozbawienia wolności od czterech do dwunastu lat, umyślne zabójstwo dziecka dokonane przez matkę dziecka zarówno natychmiast po porodzie, jak i w jego trakcie, gdy wpływ na ten czyn ma fakt moralnego i materialnego porzucenia związanego z porodem. Art. 116 kodeksu karnego

Republiki Estonii z 2001 r. przewiduje łagodniejszą karę dla matki, która podczas porodu lub zaraz po nim zabija swoje nowo narodzone dziecko, wynoszącą do pięciu lat pozbawienia wolności. Natomiast kodeks karny Norwegii z 1902 r. w § 234 przewiduje typ uprzywilejowany, stwierdzając iż matka,

¹⁸B. Świątek, *Prawo Medyczne. Dzieciobójstwo*, Katedra medycyny Sądowej A.M. we Wrocławiu, Zakład Prawa Medycznego, str. 4.

¹⁹J.Brzezińska, *Dzieciobójstwo, aspekty prawne i etyczne.*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, str. 23-37.

²⁰B. Świątek, *Prawo Medyczne. Dzieciobójstwo*, Katedra medycyny Sądowej A.M. we Wrocławiu, Zakład Prawa Medycznego, str. 6-12.

²¹J.Brzezińska, *Dzieciobójstwo, aspekty prawne i etyczne.*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, str. 23-37.

która popełni zbrodnię zabójstwa dziecka podczas rodzenia lub w ciągu 24 godzin po porodzie, będzie podlegała karze od roku do ośmiu lat pozbawienia wolności.²²

W art. 116 kodeksu karnego Szwajcarii z 1942 r. dzieciobójstwo jest uznawane za typ uprzywilejowany zabójstwa i polega na umyślnym zabiciu przez matkę swojego dziecka w okresie porodu, albo w czasie gdy matka jest jeszcze pod wpływem jego przebiegu. Za taki czyn grozi kara ciężkiego więzienia do lat trzech lub kara więzienia na czas nie krótszy niż sześć miesięcy. Również w kodeksie karnym Szwecji z 1962 r. dzieciobójstwo jest typem przestępstwa uprzywilejowanego i określane jest jako umyślne zabicie dziecka podczas rodzenia lub w czasie, gdy kobieta w związku z porodem doznała zaburzenia umysłowego bądź poważnego cierpienia, za co grozi kara pozbawienia wolności do lat sześciu.²³

Podsumowanie

Czyn dzieciobójstwa był bardzo różnie traktowany na przestrzeni dziejów. Ocena przestępstwa zmieniała się przez lata, od czynu dozwolonego, zarezerwowanego wyłącznie dla rodziców, przez czyn kategoriycznie zabroniony, uważany za haniebnny i okrutnie karany. Aż do osiągnięcia znamiona przestępstwa uprzywilejowanego mającego swe odzwierciedlenie w regulacjach prawnych większości państw we współczesnym świecie. Niezmiennym pozostaje jednak fakt że czyn ten jest wewnętrzną tragedią matki i podstawowej komórki społecznej jaka jest rodzina. Stanowi wewnętrzną ranę dla małżeństwa, która prawdopodobnie już nigdy się nie zagoi, a nawet jeśli, to pozostanie widoczną blizną, już zawsze przypominającą o niewinnym życiu, któremu zabrano szansę na rozwój.

²² V. Grudzień, *Dzieciobójstwo. Zarys historii stosowania kar*, Wydawnictwo Szkoły Policji w Katowicach 2012, str. 20-22.

²³ Ibidem str. 20-22.